

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ – ОСНОВНІ АСПЕКТИ

PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION – MAIN ASPECTS

Сторова В.С., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри інтелектуальної власності та приватного права
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Стаття присвячена захисту прав людини в контексті євроінтеграції та суспільних трансформацій в Україні. Розглянуто Європейську конвенцію з прав людини (ЄКПЛ), Європейський суд з прав людини та основні проекти Ради Європи.

Актуальність теми зумовлена тим, що захист прав людини у сучасному світі дуже актуальне питання, і Україна прагнучи до Європейського Союзу зобов'язана впроваджувати необхідні реформи захисту прав людини.

Окремим аспектам проблеми захисту прав людини в контексті євроінтеграції присвячені праці таких вчених як: Лазур Я., Ратушний С., Бориславська О., Волошин А., Колодій А., Орзих М., Шаповал В. та інші. Хоча публікацій стосовно певних аспектів захисту прав людини в контексті євроінтеграції та суспільних трансформацій в Україні, а також реалізації євроінтеграційного курсу України поки ще бракує.

Захист прав людини є одним із основних принципів Європейського Союзу, тому Україна зобов'язана впроваджувати необхідні реформи захисту прав людини. Це охоплює такі питання, як свобода слова, права жінок, захист прав мігрантів, боротьба з корупцією та розбудова незалежної судової системи.

Україна активно працює над реформами, спрямованими на зміцнення прав людини. Наприклад, було прийнято закони, спрямовані на запобігання дискримінації, вдосконалення правозастосування та розширення доступу до правосуддя. Також проводяться кампанії з популяризації прав людини та освітні заходи, спрямовані на підвищення свідомості громадян щодо їхніх прав та свобод.

Проте, необхідно визнати, що є деякі виклики і перешкоди на шляху до повного захисту прав людини в Україні. Недостатня ефективність правоохоронних органів, корупція та недостатня свобода ЗМІ (засоби масової інформації) залишаються актуальними проблемами, які потребують подальших зусиль. Але я впевнена, що Україна все подолає і вийде на сучасні, Європейські стандарти.

Ключові слова: захист прав людини, міжнародний опит, Конвенція, Європейський суд з прав людини.

The article is devoted to the protection of human rights in the context of European integration and social transformations in Ukraine. The European Convention on Human Rights (ECHR), the European Court of Human Rights and the main projects of the Council of Europe were considered.

The topicality of the topic is due to the fact that the protection of human rights in the modern world is a very urgent issue, and Ukraine, striving for the European Union, is obliged to implement the necessary reforms in the protection of human rights.

The works of such scientists as: Ya. Lazur, S. Ratushny, O. Boryslavska, A. Voloshyn, A. Kolodiy, M. Orzykh, V. Shapoval and others are devoted to certain aspects of the problem of human rights protection in the context of European integration. Although there is still a lack of publications on certain aspects of human rights protection in the context of European integration and social transformations in Ukraine, as well as the implementation of Ukraine's European integration course.

The protection of human rights is one of the main principles of the European Union, so Ukraine is obliged to implement the necessary reforms for the protection of human rights. This covers issues such as freedom of speech, women's rights, protecting the rights of migrants, fighting corruption and building an independent judiciary.

Ukraine is actively working on reforms aimed at strengthening human rights. For example, laws aimed at preventing discrimination, improving law enforcement and increasing access to justice have been passed. There are also campaigns to popularize human rights and educational events aimed at raising citizens' awareness of their rights and freedoms.

However, it must be recognized that there are some challenges and obstacles on the way to full protection of human rights in Ukraine. Insufficient effectiveness of law enforcement agencies, corruption, and insufficient freedom of mass media (mass media) remain urgent problems that require further efforts. But I am sure that Ukraine will overcome everything and reach modern European standards.

Key words: protection of human rights, international survey, Convention, European Court of Human Rights.

Метою статті є дослідження генезису та характеристики захисту прав людини в контексті євроінтеграції та деякі проблеми набуття Україною повноправного членства в ЄС після набуття статусу офіційного кандидата на вступ.

Виклад основного матеріалу. Захист прав людини в контексті євроінтеграції та суспільних трансформацій в Україні – це важлива тема, яка обговорюється в сучасному українському суспільстві. Україна, прагнучи до європейської інтеграції, зобов'язана забезпечити захист прав людини на всіх рівнях.

Україна повинна продовжувати здійснювати реформи та співпрацювати з міжнародними партнерами для забезпечення повного захисту прав людини. Це допоможе побудувати справедливе та демократичне суспільство, в якому кожна людина має можливість реалізувати свої права та свободи.

Захист прав людини в контексті євроінтеграції та суспільних трансформацій в Україні базується на міжнародному досвіді та нормах, встановлених міжнародними організаціями. У цьому процесі Україна активно співпрацює з Європейським Союзом та іншими міжнародними партнерами.

Міжнародний опит демонструє, що захист прав людини є одним із основних принципів розвинутих демократичних суспільств. Європейський Союз має високі стандарти у сфері прав людини, які визнаються щодо всіх його членів. Україна, як країна, що прагне до євроінтеграції, зобов'язана пристосовувати свою законодавчу базу та практику до цих стандартів.

Україна прийняла ряд реформаторських заходів для забезпечення захисту прав людини, враховуючи міжнародний досвід. Наприклад, було створено Національну службу з питань прав людини, яка відповідає за контроль захисту прав та надання рекомендацій уряду. Також було прийнято Закон України «Про захист прав людини» [1] та інші законодавчі акти, спрямовані на забезпечення рівних прав та свобод для всіх громадян.

Однак, необхідно враховувати, що кожна країна має свої особливості і виклики. Україна знаходиться в складному процесі трансформації та реформування своєї системи. Це вимагає постійних зусиль та співпраці з міжнародними партнерами для ефективного захисту прав людини.

Отже, Україна використовує міжнародний опит та співпрацює з міжнародними організаціями для забез-

печення захисту прав людини в контексті євроінтеграції та суспільних трансформацій. Це допомагає побудувати справедливе та демократичне суспільство, де права та свободи кожної людини є гарантованими.

З часу набрання чинності Конвенцією було прийнято 16 Протоколів, які стали її невід'ємною частиною. Протоколи розширили діапазон гарантованих прав і свобод людини та вдосконалили механізм їх захисту.

Конвенція стала фундаментом для створення цілого комплексу міжнародно-правового регулювання в галузі прав і свобод людини, захисту її законних інтересів і потреб, дотримання верховенства права і демократії.

Європейська конвенція з прав людини – це живий інструмент кожної людини для захисту своїх прав, про що йдеться у новому посібнику Ради Європи [2].

На сьогодні Радою Європи розроблено та ухвалено понад 200 конвенцій та угод, які спрямовані на захист і реалізацію фундаментальних цінностей – прав людини, демократії і верховенства права. Всі 47 держав-членів Ради Європи підписали Конвенцію. Сьогодні Конвенція захищає права близько 830 мільйонів людей у Європі, в тому числі – українців. Основна відповідальність за дотримання прав, викладених у Конвенції, покладається на уряди, парламенти і суди в кожній країні.

Для контролю за дотриманням прав і свобод людини та громадянина був створений Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ). Суд діє як подушка безпеки. Конвенція гарантує кожній людині конкретні права, а її положення розглядаються ЄСПЛ як норми прямої дії. Окремі особи можуть подати скаргу про порушення прав людини на будь-яку з 47 держав-членів до Суду в Страсбурзі після того, як вони використали всі можливості оскарження на національному рівні [3].

Якщо Європейський суд встановлює, що права людини заявника/заявниці були порушені, то відповідна держава повинна забезпечити правосуддя для даної особи. Держава може також вжити заходів для забезпечення того, щоб подібні випадки не повторювалися. Дії, що вживаються національними владами у відповідь на рішення Суду, знаходяться під наглядом Комітету Міністрів Ради Європи.

Водночас, права людини, що містяться в Європейській конвенції, захищаються в країнах найрізноманітнішими способами. Принципи Конвенції та судова практика Європейського суду враховуються в постановках, що виносяться національними судами, в законодавстві, ухваленому парламентами, а також у рішеннях національних органів влади. Отже, рішення Європейського суду є лише одним із шляхів захисту прав людини у Європі.

Таким чином, із прийняттям Радою Європи Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на європейському континенті розпочався процес створення якісно нової європейської системи захисту прав і свобод людини. Конвенція стала важливою складовою розвитку національних правових систем країн Європи, надзвичайно впливовим чинником залучення у ці системи фундаментальних цінностей і норм щодо захисту прав людини, верховенства права і демократії.

Для підтримки України у виконанні своїх зобов'язань як держави-члена Ради Європи з 2005 року реалізуються Плани дій – стратегічні програмні документи із визначеним періодом часу дії. Наразі виконується План дій Ради Європи для України на 2018–2024 роки. У рамках Плану імплементується низка проектів щодо сприяння дотриманню в Україні прав людини, демократії і верховенства права.

Проект Ради Європи «Стамбульська конвенція: інструмент для посилення боротьби з насильством стосовно жінок і домашнім насильством в Україні». Проект орієнтований на запобігання насильству та підтримку постраждалих, що є одним з основних постулатів Стамбульської конвенції [4].

Проект Ради Європи «Боротьба з насильством щодо дітей в Україні» [5]. Проект фокусується на підтримці України у посиленні її реакції на випадки сексуальної експлуатації дітей, у тому числі в цифровому середовищі, на поширенні сприятливих для дітей практик з акцентом на забезпеченні прав дітей-жертв та свідків у судових провадженнях, та просуванні прав дитини в цифровому середовищі.

Конвенція прямо не містить положень, спеціально спрямованих на захист дитини (за винятком положень статті 5 § 1 (d), що дозволяє законне затримання неповнолітніх), однак обсяг більшості наданих нею прав такий, що ними може користуватися будь-яка людина, незалежно від вікових або інших характеристик. Хоча текст Конвенції містить декілька конкретних посилань на дітей, її статті використовуються ЄСПЛ для захисту та просування прав дітей. Особи, включаючи дітей, які стали жертвами порушень прав та гарантій, передбачених Конвенцією, можуть звертатися до Суду. ЄСПЛ, розглядаючи справи, де мало місце порушення прав дітей, посилається на норми ЄКПЛ як базовий документ.

Проект Ради Європи «Розвиток соціальних прав людини як ключовий чинник сталої демократії в Україні» [6]. ЄКПЛ і Європейська соціальна хартія складають основу структури Ради Європи з прав людини, що в свою чергу забезпечує захист громадянських, політичних та соціальних прав. Проект сприяє ефективному виконанню рішень ЄСПЛ, які мають також соціальний вимір.

Проект Ради Європи «Внутрішнє переміщення в Україні: розробка тривалих рішень» [7]. ЄКПЛ забезпечує ефективні інструменти захисту прав внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО). Відповідна практика ЄСПЛ детально проаналізована і постатейно розкривається в посібнику «Захист внутрішньо переміщених осіб відповідно до Європейської конвенції з прав людини та інших Стандартів Ради Європи» [8]. Завдяки всеохопним тренінгами включно з дистанційним освітнім HELP-курсом з питань внутрішнього переміщення, судді і провідні юристи істотно розширили щоденне застосування Конвенції та сталої практики ЄСПЛ у сфері прав і свобод ВПО.

Рішення ЄСПЛ змусили Уряд України радикально змінити первинний підхід і створити механізм компенсації за житло, зруйноване внаслідок збройного конфлікту. В рамках наступної фази Проекту Рада Європи і надалі буде сприяти розширенню застосування Конвенційних стандартів із захисту прав людини ВПО та інших осіб, що постраждали від конфлікту.

Проект Ради Європи «Захист національних меншин, в тому числі ромів, та мов меншин в Україні» [9].

Проект Ради Європи «Підтримка інституцій для боротьби з неналежним поведінням в Україні» [10]. ЄКПЛ і практика ЄСПЛ слугують дороговказом стандартів та кращих практик для ключових гравців на полі розслідування катувань та інших серйозних порушень прав людини. Цей дороговказ є невід'ємною частиною національного законодавства України і беззаперечним маркером орієнтованості країни на демократію, верховенство права, захист прав людини.

Проект й надалі працюватиме для посилення захисту прав людини в Україні, підтримуючи інституційний та професійний розвиток відповідних інституцій для ефективного розслідування порушень прав людини, засновуючи запропоновану підтримку та експертизу на стандартах ЄКПЛ та практиці ЄСПЛ.

Проект Ради Європи «Дотримання прав людини в системі кримінальної юстиції України» [11]. Права у сфері кримінальної юстиції, закріплені у ЄКПЛ, є надзвичайно важливими. Вони забезпечують гарантії для здійснення правосуддя із всебічним дотриманням прав людини на всіх стадіях кримінального провадження: чи то у зоні оборони катувань, покарань, нелюдському поведінні, або такому, що

принижує людську гідність, чи то у праві на свободу та особисту недоторканність й у праві на справедливий суд.

Проектом надається експертна оцінка різних проектів законів, підзаконних нормативно-правових актів, а також програмних документів з метою забезпечення відповідності національного законодавства та практики у сфері кримінальної юстиції України стандартам ЄКПЛ. Проектом була надана підтримка у проведенні низки тренінгів щодо різних положень ЄКПЛ та кримінального процесу України крізь призму європейських стандартів для представників юридичних професій, а саме: прокурорів, адвокатів та суддів. Діяльність, спрямована на розвиток професійних та операційних спроможностей включала переклад та запуск курсів «Навчання у сфері прав людини для представників юридичних професій» (Human Rights Education for Legal Professionals / HELP) зі вступу до ЄКПЛ та ознайомлення з ЄСПЛ, а також зі статті 5 ЄКПЛ.

Проект Ради Європи «Підтримка конституційних і правових реформ, конституційне правосуддя та допомога Верховній Раді у проведенні реформ, спрямованих на підвищення її ефективності» [12]. По суті вся діяльність Проекту, яка спрямована на проведення та реалізацію виборчої реформи, реформи парламенту або конституційної реформи, є відображенням фундаментальних основ прав людини, які були закладені в статтях ЄКПЛ:

- стаття 6 «Право на справедливий суд»;
- стаття 7 «Ніякого покарання без закону»;
- стаття 13 «Право на ефективний засіб правового захисту»;
- стаття 3 Додаткового протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на вільні вибори».

Проект Ради Європи «Підтримка впровадженню судової реформи в Україні» [13].

Експерти Проекту надали низку експертних аналізів, які включали питання стандартів Конвенції, зокрема в сфері доступу до правосуддя, відповідальності суддів, функціонування системи безоплатної правової допомоги.

Проект також систематично надає експертні висновки та рекомендації щодо законодавчих ініціатив в сфері судової реформи та їх відповідності стандартам, які передбачені ЄСПЛ.

Проект підтримує створення інформаційного ресурсу (порталу) для захисту журналістики, безпеки журналістів та інших медіа-учасників в Україні та приведення медійного законодавства до стандартів Ради Європи.

Всі ці кроки наближують Україну до вступу у Євросоюз, до розвинутої країни і саме головне – ми ще на крок вперед до перемоги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про захист прав людини». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Посібник Ради Європи. URL: <https://edoc.coe.int/fr/convention-europenne-des-droits-de-l-homme/8528-the-european-convention-on-human-rights-a-living-instrument.html>
3. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ). URL: <https://www.echr.coe.int/home>
4. Проект Ради Європи «Стамбульська конвенція: інструмент для посилення боротьби з насильством стосовно жінок і домашнім насильством в Україні». URL: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/the-istanbul-convention-a-tool-to-advance-in-fighting-violence-against-women-and-domestic-violence-in-ukraine>
5. Проект Ради Європи «Боротьба з насильством щодо дітей в Україні». URL: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/combating-violence-against-children-in-ukraine>
6. Проект Ради Європи «Розвиток соціальних прав людини як ключовий чинник сталої демократії в Україні». URL: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/socialrights>
7. Проект Ради Європи «Внутрішнє переміщення в Україні: розробка тривалих рішень». URL: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/idps2>
8. Посібник «Захист внутрішньо переміщених осіб відповідно до Європейської конвенції з прав людини та інших Стандартів Ради Європи». URL: <https://rm.coe.int/handbook-costas-paraskeva-ukr/1680760881>
9. Проект Ради Європи «Захист національних меншин, в тому числі ромів, та мов меншин в Україні». URL: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/national-minorities>
10. Проект Ради Європи «Підтримка інституцій для боротьби з неналежним поведінням в Україні». URL: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/supporting-institutions-to-combat-ill-treatment-in-ukraine>
11. Проект Ради Європи «Дотримання прав людини в системі кримінальної юстиції України». URL: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/human-rights-complaint-criminal-justice-system-in-ukraine>
12. Проект Ради Європи «Підтримка конституційних і правових реформ, конституційне правосуддя та допомога Верховній Раді у проведенні реформ, спрямованих на підвищення її ефективності». URL: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/supporting-constitutional-and-legal-reforms-in-ukraine-phase-4>
13. Проект Ради Європи «Підтримка впровадженню судової реформи в Україні». URL: <https://www.coe.int/en/web/cdcj/-support-to-the-judicial-reform-in-ukraine>